

Η ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΕΙΔΗΣΗ, Ο ΤΥΠΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ

Κώστας Σμυρλής, οικονομολόγος, διδάκτωρ Κοινωνιολογίας

Σκοπός

Η εισήγηση, ευελπιστεί να καταδείξει, αφ' ενός, τον τρόπο παραγωγής, μετάδοσης και εμφάνισης της εργατικής είδησης και, αφ' ετέρου, το βαθμό αποτελεσματικότητας του μηνύματος που η ηγεσία του εργατικού κινήματος στέλνει στα μέλη του αλλά και στην κοινωνία γενικότερα.

Υλικό και μέθοδοι

Η παρουσίαση χωρίζεται σε δύο μέρη. Το πρώτο μέρος ασχολείται με την εργατική είδηση όπως εμφανίζεται μέσα από τον Τύπο της δεκαετίας 1986-1995. Το δεύτερο μέρος ασχολείται με το βαθμό αποτελεσματικότητας του μηνύματος της ηγεσίας του συνδικαλιστικού κινήματος. Ο βαθμός αυτός προκύπτει από τη μελέτη της αποδοχής που είχε από τους εργαζομένους ο Νόμος 1568/85, που αναφέρεται στις συνθήκες Υγιεινής και Ασφάλειας της Εργασίας.

Το πρώτο μέρος αφορά τις ναυπηγοεπισκευαστικές εργασίες, τα εργατικά «ατυχήματα» και τις επαγγελματικές ασθένειες. Το υλικό προήλθε από: Δημοσιεύσεις του Τύπου, τα αρχεία συνδικαλιστικών οργανώσεων και απόψεις εργαζομένων. Η έρευνα των δημοσιεύσεων στον Τύπο έγινε στο αρχείο Τύπου του Ιδρύματος Μπότση. Αντλήθηκαν στοιχεία για τις εργατικές ειδήσεις που αφορούν στις ναυπηγοεπισκευαστικές εργασίες, τα εργατικά «ατυχήματα» και τις επαγγελματικές ασθένειες.

Τα φωτοαντίγραφα (3.592) προέρχονται από τις εξής εφημερίδες και περιοδικά:

α) Ημερήσιες και κυριακάτικες: *Αδέσμευτος Τύπος*, *Ακρόπολις*, *Απογευματινή*, *Αυγή*, *Αυριανή*, *Το Βήμα*, *Βραδυνή*, *Βραδινός Καιρός*, *Δημοκρατικός Λόγος*, *Δημοσιογράφος*, *Έθνος*, *Ελεύθερη Ωρα*, *Ελεύθερος Τύπος*, *Ελευθεροτυπία*, *Εξόρμηση*, *Επικαιρότητα*, *Εστία*, *Θεσσαλονίκη*, *Αλλαγή*, *Καθημερινή*, *Μακεδονία*, *Μεσημβρινή*, *Τα Νέα*, *Νίκη*, *Πρώτη*, *Ριζοσπάστης*.

β) Εβδομαδιαίες: *Εποχή, Ποντίκι, Πριν.*

γ) Οικονομικές: *Εξπρές, Επενδυτής, Κέρδος, Ναυτεμπορική.*

δ) Περιοδικά: *Αντί, Ένα, Οικονομικός Ταχυδρόμος, Flash.*

Χρησιμοποιήθηκαν επίσης τα αρχεία του Εργατικού Κέντρου Κυκλάδων και του Σωματείου των εργαζομένων στα Ναυπηγεία Σκαραμαγκά.

Το παραπάνω υλικό ερευνήθηκε μέσα από έξι ξεχωριστές διαδρομές:

1. Την «ποσοτική θεματική ανάλυση» (Σεραφετινίδου 1991, 273) των εργατικών ειδήσεων που αφορούν τις ναυπηγοεπισκευαστικές εργασίες, τη δεκαετία 1986-1995, με βάση μια ταξινόμηση της είδησης που έχει σχέση: 1) με το χρονικό διάστημα εμφάνισής της (μήνα και χρόνο), 2) τον αριθμό των αναφορών που υπήρξαν 3) τον αριθμό των εφημερίδων και 4) τον αριθμό των σελίδων που αφιέρωσαν για την κάλυψή τους. Επίσης έγινε ταξινόμηση με βάση την πηγή προέλευσης της εργατικής είδησης. Αυτές οι κατηγορίες είναι: Πρωτογενής εργατική είδηση, που πηγάζει από τους ίδιους τους εργαζομένους. Έμμεση είδηση, που έχει επιδράσει πάνω στους εργαζομένους χωρίς να πηγάζει απ' αυτούς. Διεθνείς Επιδράσεις, που αναφέρονται σε θέσεις ή ενέργειες της αλλοδαπής. Δηλώσεις Πολιτικών, αυτές που φιλοξενούν δηλώσεις πολιτικών. Σκάνδαλα, αυτές που αναφέρονται σε πραγματικά ή υποθετικά σκάνδαλα και Διάφορες, αυτές που δεν έγινε κατορθωτό, για διάφορους λόγους, να καταταχωρηθούν σε καμία από τις παραπάνω περιπτώσεις.

2. Διερεύνηση του βαθμού κάλυψης των απόψεων-θέσεων των εργαζομένων συγκρίνοντας τις ειδήσεις που αφορούν το Νεώριο της Σύρου και το ναυπηγείο Σκαραμαγκά με τις θέσεις που είχαν οι εργαζόμενοι όπως προκύπτουν από τα αρχεία των συνδικαλιστικών οργανώσεων. Η ανάλυση έγινε για κάθε εφημερίδα ξεχωριστά με βάση τον αριθμό των αναφορών, τον αριθμό σελίδων και μια ταξινόμηση της κάλυψης των θέσεων των εργαζομένων σε πέντε κατηγορίες: Καθόλου, Μικρή, Μέτρια, Καλή, Πολύ Καλή.

3. Διερεύνηση του ρόλου της φωτογραφίας στην εργατική είδηση.

4. Ο ρόλος της γελοιογραφίας.

5. Διερεύνηση των εργατικών ειδήσεων που αφορούν τα εργατικά «ατυχήματα» και τις επαγγελματικές ασθένειες για την περίοδο 1987-1995. Εδώ η ταξινόμηση έγινε με βάση το έτος και τον αριθμό των αναφορών, των εφημερίδων και των σελίδων και με τρεις κατηγορίες ειδήσεων: Πρωτογενής, Έμμεσες και Διάφορες.

6. Χρονολογική περιόδευση που έγινε στην εργατική είδηση καθ' όλη τη διάρκεια της εμφάνισης του εργατικού κινήματος στην Ελλάδα. Με σκοπό τον εντοπισμό κάποιων αρχέγονων στοιχείων τόσο στην εργατική είδηση όσο και στο εργατικό κίνημα, καθώς και στην εξέλιξή του.

Το δεύτερο μέρος αφορά την περίοδο που ακολούθησε την ψήφιση του Νόμου 1568/85. Τότε διαφάνηκε η μεγάλη αδυναμία του συνδικαλιστικού κινήματος να εκμεταλλευθεί δυναμικά το νεοδημιουργηθέν θεσμικό πλαίσιο. Ο νόμος αυτός, εισάγοντας καινοτόμες διατάξεις, αποτέλεσε ένα είδος καταστατικού χάρτη για τις συνθήκες υγιεινής και ασφάλειας των εργαζομένων. Πώς, όμως, υποδέχτηκαν αυτόν το

νόμο οι εργαζόμενοι και πώς τα συνδικαλιστικά τους όργανα; Ποιο μήνυμα και με ποιους τρόπους το έστειλαν οι συνδικαλιστικές ηγεσίες στους εργαζομένους για να ενισχύσουν την ανάγκη γνώσης και εφαρμογής του νόμου; Ποια η αποτελεσματικότητα αυτού του μηνύματος; Στα παραπάνω ερωτήματα έγινε προσπάθεια να δοθούν απαντήσεις μέσα από μια έρευνα που έγινε στη Βιομηχανία Παραγωγής Μεταφορικών Μέσων. Εξετάστηκαν οι συνθήκες εργασίας των εργαζομένων, οι γνώσεις που είχαν γι' αυτές τις συνθήκες, αλλά και οι πηγές και οι μέθοδοι βάσει των οποίων απέκτησαν αυτές τις γνώσεις. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε κυρίως με τη μέθοδο των συνεντεύξεων με χρήση ειδικού ερωτηματολογίου και διεξήχθη σε ναυπηγεία, αυτοκινητοβιομηχανίες, ΟΣΕ, ΗΣΑΠ, ΗΛΠΑΠ, ΕΑΣ, ΟΑΣΘ, ΕΑΒ, ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ, καρνάγια, ταρσανάδες, συνεργεία αυτοκινήτων και μοτοσυκλετών και σε μονάδες κατασκευής αμαξωμάτων. Οι περιοχές επιλέχτηκαν με βάση το βαθμό συγκέντρωσης των μονάδων του κλάδου. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε υπό την αιγίδα του Ινστιτούτου Εργασίας της ΓΣΕΕ και της ΠΟΕΜ. Τα ερωτηματολόγια που απαντήθηκαν ήταν 708. Η ταξινόμησή τους έγινε σε τρεις κατηγορίες: η πρώτη αναφέρεται στις ναυπηγοεπισκευαστικές εργασίες, η δεύτερη στην αυτοκινητοβιομηχανία και η τρίτη στις υπόλοιπες μονάδες.

Αποτελέσματα

Μέρος Πρώτο

- Η σύντομη χρονική περιόδευση που προηγήθηκε, βοήθησε στο να εντοπιστούν στοιχεία που αναδεικνύουν μια αρχέγονη σχέση ανάμεσα στο εργατικό κίνημα και τον έντυπο λόγο, αλλά και μια αναλογία στο γίνεσθαι τόσο του εργατικού κινήματος όσο και των μέσων ενημέρωσης. Τα πιο βασικά απ' αυτά τα στοιχεία είναι: α) Η πρώτη συγκροτημένη αναφορά του έντυπου λόγου στις πρώτες κινητοποιήσεις των εργαζομένων στην Ελλάδα, που έγινε με το βιβλίο του Εμμ. Λυκούδη, *Η εν Ελλάδι Βιομηχανία και αι Απεργίαι υπό την Έποψιν της νομοθεσίας και της πολιτικής Οικονομίας* (1883). β) Η πρώτη εφημερίδα που καθιέρωσε ειδικές στήλες για την εργατική είδηση ήταν ο *Ριζοσπάστης*, που εξέδωσε ο Γ. Πετσόπουλος με τον Ν. Γιαννιό (1917). γ) Η εργατική είδηση τη μετεμφυλιακή περίοδο είχε μεγάλη ιδεολογική φόρτιση, πράγμα που έπαψε να υπάρχει μεταπολιτευτικά, χωρίς όμως και να χαθεί το ιδεολογικό και πολιτικό πρίσμα μέσα από το οποίο κάθε εφημερίδα την έβλεπε και τη βλέπει. δ) Μια αίσθηση αναλογιών που υπήρξε ανάμεσα στην προ του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου περίοδο και στη Μεταπολιτευτική περίοδο, αναλογιών που σχετίζονται με τις κυβερνητικές παρεμβάσεις ή «παροχές» στο εργατικό κίνημα, τη διεύρυνση του πλουραλισμού στις απόψεις του εργατικού κινήματος, καθώς και τις νέες μορφές οργάνωσής του και, τέλος, με την έκρηξη των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης.
- Από την ανάλυση των στοιχείων που προέρχονται από τον Τύπο και αναφέρονται στις ναυπηγοεπισκευαστικές εργασίες προκύπτουν εν συντομία τα εξής:
 - 1) Για την εργατική είδηση που αναφέρεται στις ναυπηγοεπισκευαστικές εργασίες

το εξεταζόμενο χρονικό διάστημα (1986-1985) ο Τύπος της πρωτεύουσας και τις Θεσσαλονίκης αφιέρωσε, σε ειδήσεις που αφορούσαν τις ναυπηγοεπισκευαστικές εργασίες, δύο χιλιάδες εξακόσιες πενήντα επτά (2.657) σελίδες και ασχολήθηκαν χίλια επτακόσια σαράντα οχτώ (1.748) φύλλα του ημερήσιου ή περιοδικού Τύπου σε εξακόσιες σαράντα τρεις (643) αναφορές τους.

2) Απ' αυτές τις αναφορές μόλις το 12% του συνόλου των αναφορών της εξεταζόμενης δεκαετίας, το 14,8% των φύλλων των εφημερίδων και το 13,7% των σελίδων που αφιέρωσαν κάλυψαν «ειδήσεις πρωτογενείς», δηλαδή ειδήσεις που πηγή τους είχαν τις θέσεις, τις λειτουργίες, τις αντιδράσεις, τις διεκδικήσεις και τους αγώνες των εργαζομένων στα ναυπηγεία. Την ίδια περίοδο οι ειδήσεις, οι οποίες, στην ταξινόμηση που έγινε, αποτέλεσαν την κατηγορία «δηλώσεις πολιτικών», καλύφθηκαν από το 16,6% των αναφορών, το 17,7% των φύλλων και το 15,5% των σελίδων των εφημερίδων. Αν σ' αυτά τα ποσοστά προστεθεί και η πλειονότητα των ειδήσεων που ταξινομήθηκαν στην κατηγορία «διάφορες» (15,4%, 26,6%, 29,8% αντίστοιχα) και οι οποίες αποτελούν κυρίως συνδυασμό πολιτικής είδησης με κάποια άλλη είδηση, τότε γίνεται φανερή η υπεροχή της ποσοτικής κάλυψης της είδησης που προέρχεται από τους πολιτικούς σε σχέση με την πρωτογενή εργατική είδηση. Χωρίς σ' αυτό να λειτουργούν αθροιστικά οι ειδήσεις που έχουν ταξινομηθεί στις άλλες τρεις κατηγορίες και οι οποίες πολλές φορές άπτονται πολιτικών αποφάσεων ή προτάσεων (όπως, π.χ., Οδηγίες Ε.Ε.).

3) Η προβολή μιας εργατικής είδησης είναι εντονότερη, όταν έχει άμεση σχέση με πολιτικές προεκτάσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, για τη χρονική περίοδο που εξετάστηκε, είναι το δίμηνο Αυγούστου-Σεπτεμβρίου 1995, όπου οι αγωνίες, οι διεκδικήσεις και οι αγώνες των εργαζομένων είχαν μια συνεχή ανατροφοδότηση και από τις πολιτικές θέσεις και συγκρούσεις των πολιτικών κομμάτων και της κυβέρνησης, αλλά και από τις συγκρούσεις στο εσωτερικό της κυβέρνησης και του κυβερνώντος κόμματος: τις θέσεις και τις συγκρούσεις αυτές με τη σειρά της τροφοδοτούσε η ίδια η δράση των εργαζομένων. Πολιτική συνέπεια αυτής της σχέσης ήταν η παραίτηση του τότε υπουργού Βιομηχανίας Κ. Σημίτη. Σ' αυτού του είδους τις ειδήσεις αφιερώνεται και η πλειονότητα των πρωτοσέλιδων καλύψεων και των κύριων άρθρων των εφημερίδων που αφορούν στις εργατικές ειδήσεις. Εκεί εντοπίστηκε και η ύπαρξη «πυλωρών», που ελέγχουν τις προς επιλογή ειδήσεις (Gatekeepers, Μπασαντής-Στράτος 1991, 56)

4) Όσον αφορά την κάλυψη των απόψεων-θέσεων των εργαζομένων. Όπως προκύπτει από τη μελέτη των αρχείων του Εργατικού Κέντρου Κυκλάδων (1992) και του Σωματείου των Ναυπηγείων Σκαρμαγκά (1995) σε συνδυασμό με τα δημοσιεύματα του Τύπου, ο βαθμός αυτής της κάλυψης εξαρτάται από παράγοντες που σχετίζονται κυρίως με το ποιο πολιτικό κόμμα είναι στην κυβέρνηση, τι πολιτική ακολουθεί, καθώς και την πολιτική θέση που έχει κάθε εφημερίδα. Έτσι, εν συντομία, από την ανάλυση προκύπτει ότι: Οι εφημερίδες του δεξιού και κεντροδεξιού χώρου, όταν στην κυβέρνηση βρίσκεται η Νέα Δημοκρατία, αποσιωπούν τις θέσεις των εργαζομένων

ή και εναντιώνονται σ' αυτές. Όταν στην κυβέρνηση βρίσκεται το ΠΑΣΟΚ, τότε καλύπτουν τις θέσεις τους αρκετά ικανοποιητικά. Οι οικονομικές εφημερίδες, με μικρές διαφοροποιήσεις, έχουν κρατήσει διαχρονικά μια στάση μη προβολής της εργατικής είδησης χωρίς να την αποσιωπούν, αν και πολλές φορές εναντιώνονται στις θέσεις των εργαζομένων. Οι υπόλοιπες εφημερίδες έχουν σχετικά ικανοποιητική κάλυψη των θέσεων των εργαζομένων είτε είναι κυβέρνηση η Ν.Δ. είτε το ΠΑΣΟΚ, με τις ιδεολογικές και πολιτικές διαφοροποιήσεις της η καθεμιά. Ο εντοπισμός επίσημων διαμαρτυριών από μεριάς των εργαζομένων προς κάποια ΜΜΕ είτε για αποσιώπηση είτε για παραποίηση των θέσεών τους δεν είχε ως αποτέλεσμα καμιά διορθωτική αναφορά από τα Μέσα και φυσικά ούτε καταχώριση της διαμαρτυρίας τους.

- Από την ανάλυση των αναφορών του τύπου στα εργατικά «ατυχήματα» για όλο το υπό εξέταση διάστημα (1987-1995) προκύπτει ότι:
 - Υπήρξαν διακόσιες τριάντα έξι αναφορές σε εργατικά «ατυχήματα», που καλύφθηκαν από εξακόσια δεκατρία (613) φύλλα εφημερίδων με οχτακόσιες εβδομήντα σελίδες (870). Απ' αυτές τις αναφορές εκατόν είκοσι τρεις (52%) ήταν πρωτογενείς εργατικές ειδήσεις και καλύφθηκαν από τετρακόσια είκοσι πέντε φύλλα εφημερίδων (69%) με εξακόσιες δεκατέσσερις σελίδες (70%).
 - Επίσης βγαίνει αβίαστα το συμπέρασμα ότι ο Τύπος παρέχει μεγαλύτερη κάλυψη στην πρωτογενή εργατική είδηση, που αναφέρεται στα εργατικά «ατυχήματα», δηλαδή στην κάλυψη των εργατικών «ατυχημάτων» που συνέβησαν –στο πραγματικό γεγονός–, από τις άλλες ειδήσεις που αναφέρονται με τον έναν ή τον άλλο τρόπο στα εργατικά «ατυχήματα», χωρίς όμως το στοιχείο του άμεσου «συμβάντος».
 - Από το σύνολο των αναφορών του Τύπου για την εξεταζόμενη περίοδο 1987 -1995, το 52% ήταν «πρωτογενείς εργατικές ειδήσεις» και καλύφθηκαν από το 69% των φύλλων με το 70% των σελίδων που διατέθηκαν για την κάλυψη όλων των ειδήσεων που αφορούν τα εργατικά «ατυχήματα». Ενώ τα ποσοστά για τις ναυπηγοεπισκευαστικές εργασίες είναι 12% για τις αναφορές, 14,8% για τα φύλλα των εφημερίδων και 13,7% για τις σελίδες. Η απλή σύγκριση αυτών των ποσοστών αποδεικνύει την ιδιαίτερη βαρύτητα που έχουν οι πρωτογενείς ειδήσεις που αφορούν τα εργατικά «ατυχήματα». Ταυτόχρονα αναδεικνύει την ιδιαιτερότητα αυτής της είδησης, δηλαδή ότι είναι κυρίως είδηση που έχει να κάνει με πραγματικό γεγονός. Η έλευσή του εξαρτάται μεν από σειρά πράξεων ή παραλείψεων, αλλά από τη στιγμή που θα συμβεί, είναι ένα γεγονός «αντικειμενικό».
 - Για τη χρήση της φωτογραφίας στα εργατικά «ατυχήματα» ερευνώνται ενδεικτικά δύο περιπτώσεις: οι χρονιές 1988 και 1992.

Το 1988 όλες οι εφημερίδες αφιέρωσαν 147 σελίδες σε κάθε είδους εργατικά «ατυχήματα». Απ' αυτές τις σελίδες οι 142 αφορούν το 9μηνο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου του 1988. Οι δε 123 σελίδες αναφέρονται στο ίδιο θέμα: την έκρηξη στο δεξαμενόπλοιο «Αναγκέλ Γκρέιτνες» στις 6/9/1988, στο Πέραμα, με τέσσερις νεκρούς και 15 τραυματίες. Το ίδιο 9μηνο οι εφημερίδες είχαν χρησιμοποιήσει 241 φωτογραφίες, εκ των οποίων 232 αναφέρονται στην έκρηξη του δεξαμενόπλοιου. Από αυτές οι 144

έχουν δημοσιευθεί την ίδια μέρα, στις 7/9/1988. Η μόνη εφημερίδα που δεν είχε φωτογραφίες αυτήν τη μέρα ήταν η *Εστία*. Η πλειονότητα των φωτογραφιών που χρησιμοποιήθηκαν ήταν ίδιες, προφανώς προερχόμενες από το ίδιο πρακτορείο.

Στη δεύτερη περίπτωση, του 1992, οι εφημερίδες αφιέρωσαν 247 σελίδες στα εργατικά «ατυχήματα». Απ' αυτές οι 187 σελίδες αφορούσαν το 9μηνο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου και απ' αυτές οι 88 αναφέρονταν στο «ατύχημα» στην ΠΕΤΡΟΛΑ, που προκάλεσε 15 τραυματίες και 13 νεκρούς. Στις 2/9/1992, την επόμενη μέρα του δυστυχήματος, οι εφημερίδες αφιέρωσαν 42 σελίδες. Οι φωτογραφίες που χρησιμοποιήθηκαν την ίδια μέρα ήταν 72 και την επόμενη ήταν 34. Χρησιμοποιήθηκαν ακόμα 12 φωτογραφίες για το συμβάν μέχρι τις 14/9/1992. Οι εφημερίδες, δηλαδή, κάλυψαν την έκρηξη στην ΠΕΤΡΟΛΑ με 88 σελίδες και 128 φωτογραφίες, ενώ με 61 φωτογραφίες κάλυψαν τα δημοσιεύματα για τα εργατικά ατυχήματα που είχαν στις υπόλοιπες 99 σελίδες για το 9μηνο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου. Απ' αυτές τις 61 φωτογραφίες, οι 19 αφορούσαν την έκρηξη στο πλοίο «Λέιντι Σκάι» (14/5/1992) και οι 11 την έκρηξη στο πλοίο «Κεμ Σταρ» (19/9/1992).

Ένα ακόμα στοιχείο που προκύπτει για τη χρήση της φωτογραφίας στα σοβαρά εργατικά «ατυχήματα» είναι ότι δεν ισχύει η συμπολιτευτική ή αντιπολιτευτική γραμμή της εφημερίδας, αλλά η πολιτική της τρομολαγνείας. Είναι χαρακτηριστικό ότι στις 2/9/1992 στις ειδήσεις για την έκρηξη στην ΠΕΤΡΟΛΑ αφιέρωσαν: η *Απογευματινή* 4 σελίδες και 5 φωτογραφίες, ο *Ελεύθερος Τύπος* 6 σελίδες και 13 φωτογραφίες, το *Έθνος* 7 σελίδες και 12 φωτογραφίες, τα *Νέα* 3 σελίδες και 6 φωτογραφίες, η *Μεσημβρινή* 4 σελίδες και 10 φωτογραφίες, η *Ελευθεροτυπία* 5 σελίδες και 7 φωτογραφίες.

- Οι εργατικές ειδήσεις που αναφέρονται στις επαγγελματικές ασθένειες αποτελούν κυρίως παράθεση και σχολιασμό ανακοινώσεων συνεδρίων ή αποτελεσμάτων ερευνών.
- Η χρήση της φωτογραφίας είναι προσαρμοσμένη στη γενικότερη πολιτική της κάθε εφημερίδας για το πώς καλύπτει την εργατική είδηση. Όσον αφορά τα εργατικά «ατυχήματα», χρησιμοποιείται μόνο για τα «μεγάλα» εργατικά «ατυχήματα» και η χρήση της θα μπορούσε να χαρακτηριστεί υποστηρικτική της «τρομολαγνείας». Για τις εργατικές ειδήσεις που αφορούν τις ναυπηγοεπισκευαστικές εργασίες, ανάλογα με την πολιτική άποψη της εφημερίδας, η φωτογραφία μαζί με τον υπότιτλο που τη συνοδεύει χρησιμοποιείται έτσι ώστε, αν χρειαστεί, να «μπορεί να πει ψέματα για το νόημα του πράγματος, ποτέ για την ύπαρξή του» (Barthes 1983, 120).
- Η χρήση γελοιογραφίας στην εργατική είδηση, όπως προκύπτει από το υλικό που εξετάστηκε, είναι υπέρ του εργαζόμενου και του απόμαχου ή του διωγμένου από την εργασία.
- Από τη διερεύνηση του παραπάνω υλικού αλλά και από δηλώσεις συνδικαλιστών και εργατικών συντακτών, ενώ αποδείχτηκε η γενικά καλή σχέση συνδικαλιστών και δημοσιογράφων που χειρίζονται την εργατική είδηση, έγινε επίσης φανερό η έλλειψη οποιασδήποτε παρέμβασης από την ηγεσία του κινήματος με σκοπό τη βελτίωση και

τον εμπλουτισμό αυτής της σχέσης. Το ίδιο, κατ' αναλογία, μπορεί να ειπωθεί και για την ηγεσία της ΕΣΗΕΑ, η απάντηση της οποίας –σε σχετική ερώτηση– διά στόματος του τότε προέδρου της, Α. Μανωλάκου, ήταν μονολεκτική: «τίποτα» (Σμυρνης 2002, 192, 175-200).

- Πρέπει επίσης να αναφερθεί ότι η εργατική είδηση είναι ένα αγνοημένο θέμα και δεν έχει αποτελέσει μέχρι σήμερα αντικείμενο συστηματικής μελέτης. Η εξειδικευμένη βιβλιογραφία είναι σχεδόν ανύπαρκτη και οι εξαιρέσεις επιβεβαιώνουν τον κανόνα. Είναι δε χαρακτηριστικό για το πώς αντιμετωπίζεται η εργατική είδηση, ότι σε μία εποχή εξειδίκευσης του τρόπου μετάδοσης της είδησης, η εργατική είδηση δεν συνιστά ξεχωριστό αντικείμενο μελέτης –σ' αντίθεση με άλλου τύπου ειδήσεις– ούτε από τις πανεπιστημιακές σχολές της Ελλάδας ούτε από άλλες δημόσιες ή ιδιωτικές σχολές.

Μέρος Δεύτερο

Ο Νόμος 1568/85 και η λειτουργία των συνδικαλιστικών οργάνων των εργαζομένων

Η ύπαρξη του Νόμου 1568/85 αποτέλεσε το έναυσμα για τη δημιουργία Επιτροπών Ασφάλειας και Υγιεινής στους χώρους δουλειάς, την πρόσληψη γιατρών εργασίας και τεχνικών ασφάλειας, τη διοργάνωση συμποσίων και σεμιναρίων, την κυκλοφορία ενημερωτικών βιβλίων κ.λπ., που σκοπό είχαν και την ευαισθητοποίηση των ίδιων των εργαζομένων (ειδικές εκδόσεις βιβλιογραφίας). Επιλογές προσανατολισμένες σ' αυτήν τη λογική έγιναν και σε δομικό επίπεδο του συνδικαλιστικού κινήματος (π.χ., Γραμματεία Υγιεινής και Ασφάλειας στην Εργασία της ΓΣΕΕ) και σε θεσμικό με τη συμμετοχή του (π.χ., Ελληνικό Ινστιτούτο Υγιεινής και Ασφάλειας της Εργασίας - ΕΛ.ΙΝ.Υ.Α.Ε.).

Σ' αυτό το κλίμα λειτούργησαν τόσο η διοίκηση της ΠΟΕΜ όσο και τα ΔΣ των σωματείων των εργαζομένων του κλάδου. Παραδείγματα τέτοιας ενεργοποίησης μέχρι το τέλος της έρευνας εντοπίστηκαν πάρα πολλά, όμως λόγω περιορισμένου χώρου δεν είναι δυνατόν να αναφερθούν.

Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι η ηγεσία του συνδικαλιστικού κινήματος και μηνύματα έστειλε στους εργαζομένους σε σχέση με το Νόμο 1568 και «σήματα φωτεινής πυγολαμπίδας» δεν ήταν αυτά τα μηνύματα.

Όμως, παρ' όλα αυτά, αλλά και ενάντια σε όλα αυτά, όπως και εισαγωγικά αναφέρθηκε, συνέχισαν να υπάρχουν προβλήματα στην αποδοχή και την εφαρμογή του νόμου όχι μόνο στο διάστημα από την ψήφισή του μέχρι το τέλος της έρευνας αλλά και αργότερα (Μπαρπαγιάννη / Τσαπόγα 2001, 89, 90). Επίσης το ποσοστό των εργατικών ατυχημάτων που συμβαίνουν στον κλάδο είναι το μεγαλύτερο σε όλη τη βιομηχανία και έρχεται δεύτερο ή τρίτο, ανάλογα με το έτος, μετά από αυτό των οικοδομών, στο σύνολο της ελληνικής οικονομίας (Μπράνη 1996, 86 - 89). Οι συνθήκες εργασίας, όπως είναι ο θόρυβος, τα επικίνδυνα αέρια, η ασφάλεια των ικριωμάτων, η υγρασία κ.λπ. μέχρι και η

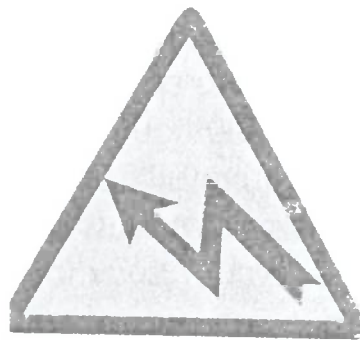
χρήση του «ελεύθερου» χρόνου, είναι από τις πιο σκληρές σε όλη τη βιομηχανία. Η ύπαρξη υπεργολαβιών κάνει ακόμη πιο δύσκολη την κατάσταση.

Στη συνέχεια, μέσα από τμήμα των αποτελεσμάτων της έρευνας, όπως ήδη έχει προαναφερθεί, θα γίνει μια προσπάθεια να εντοπιστούν τόσο η ανταπόκριση που βρήκε ο νόμος στους εργαζομένους, όσο και το τι οι ίδιοι προσδοκούν και πώς το προσδοκούν αλλά και –γιατί όχι– το μερίδιο που τους αναλογεί στην ευθύνη για τη γνώση και την εφαρμογή ή μη και του νόμου αλλά και άλλων παραγόντων που άπτονται των συνθηκών μέσα στις οποίες εργάζονται:

1) Θεσμικό πλαίσιο

- ❑ Το 57,6% των απαντήσεων των εργαζομένων ήταν ότι δεν γνωρίζουν καθόλου το Νόμο 1568 που αναφέρεται στις συνθήκες Ασφάλειας και Υγιεινής των εργαζομένων, το 35% δήλωσε ότι τον γνωρίζει μέτρια και μόνο το 7,3% καλά. Για το άρθρο 16 του νόμου που αναφέρεται στις Νομαρχιακές Επιτροπές Υγιεινής και Ασφάλειας της Εργασίας, το 78,5% δήλωσε ότι δεν γνωρίζει τίποτα, ενώ το 15,5% δήλωσε ότι το γνωρίζει μέτρια και μόνο το 6% καλά. Και στις δύο περιπτώσεις το μεγαλύτερο ποσοστό άγνοιας (65,8% για το νόμο και 88,6% για το άρθρο) εμφανίζεται στην τρίτη κατηγορία ερωτηματολογίων (αυτοκινητοβιομηχανίες, συνεργεία κ.λπ.), ενώ το μικρότερο στις ναυπηγοεπισκευαστικές εργασίες (50% και 64,3%, αντίστοιχα).
- ❑ Απαντώντας οι εργαζόμενοι στις ναυπηγοεπισκευαστικές εργασίες στην ερώτηση «Γνωρίζεις τα προεδρικά διατάγματα 190/84 και 70/1990 που προσδιορίζουν τους κανόνες υγιεινής και ασφάλειας των εργαζομένων σε ναυπηγικές εργασίες;» δήλωσαν κατά 64,8% άγνοια, 20,3% ότι γνωρίζουν τα προεδρικά διατάγματα μέτρια και 15% καλά. Τα ποσοστά είναι σχεδόν τα ίδια (64,3%, 22% και 13,7%, αντίστοιχα) με εκείνα που έδωσαν οι ίδιοι εργαζόμενοι για τις γνώσεις τους όσον αφορά το άρθρο 16.
- ❑ Από μια ομάδα τριών ερωτήσεων (με πολλαπλές απαντήσεις) που ήταν διασπαρμένες στο ερωτηματολόγιο και αφορούσαν τους φορείς που εμπλέκονται στην ενημέρωση των εργαζομένων, προκύπτουν τα ακόλουθα:
- ❑ Οι εργαζόμενοι θεωρούν ότι τις γνώσεις που έχουν για τις συνθήκες εργασίας τις οφείλουν κατά 39% στον εαυτό τους, 28,5% στο σωματείο τους και 11,3% στην εργοδοσία. Αυτά τα ποσοστά δεν ισχύουν, όμως, και για τους εργαζομένους στις ναυπηγικές εργασίες. Σ' αυτόν το χώρο θεωρούν ότι τις γνώσεις τους τις οφείλουν πρώτα στο σωματείο (36%), μετά στον εαυτό τους (30,3%) και τρίτον στη ΓΣΕΕ (10,3%).
- ❖ Οι εργαζόμενοι θεωρούν ότι οι φορείς που ασχολούνται με τα προβλήματα των συνθηκών εργασίας είναι κατά σειρά: η ΓΣΕΕ (21%), το υπουργείο Εργασίας (17,8%), οι ομοσπονδίες (17,6%) και ακολουθούν το ΙΚΑ, το υπουργείο Βιομηχανίας κ.λπ., με τελευταίο αναφερόμενο φορέα τον ΣΕΒ. Φυσικά και εδώ η ιεράρχηση δεν είναι ίδια. Ενώ στις δύο πρώτες κατηγορίες (ναυπηγεία και λοιπές υπό εξέταση μονάδες) διατηρείται η ίδια ιεράρχηση, στην τρίτη κατηγορία (αυτοκίνητα), μετά τη ΓΣΕΕ που

- παραμένει πρώτη, τη δεύτερη και τρίτη θέση κατέχουν οι ομοσπονδίες και το ΙΚΑ (15,4%), ενώ το υπουργείο Εργασίας περνάει στην τέταρτη θέση με ποσοστό 14,3%.
- ❖ Στην ερώτηση «ποιοι φορείς θα έπρεπε να μετέχουν στην ενημέρωση των εργαζομένων», την πρώτη θέση κατέχει η ΓΣΕΕ (34,4%), τη δεύτερη το υπουργείο Εργασίας (33,4%) και την τρίτη τα εργατικά κέντρα και οι ομοσπονδίες.
 - ❖ Στην ερώτηση «Τι γνωρίζεις για τις αρμοδιότητες της ΕΥΑΕ του εργοστασίου σου;» μόνο το 32,3% όσων απάντησαν δηλώνει ότι είναι συμβουλευτικό όργανο, ενώ το 15% των ερωτηθέντων δήλωσε άγνοια, είτε γιατί δεν υπήρχε επιτροπή είτε γιατί δεν ήξεραν τίποτα γι' αυτήν.
 - ❖ Περνώντας σε πιο εξειδικευμένες ερωτήσεις τα ποσοστά που δηλώνουν άγνοια για τις συνθήκες εργασίας που πρέπει να επικρατήσουν αυξάνονται κυμαινόμενα μεταξύ 42% (θερμοκρασία) και 93% (αερισμός).
 - ❖ Εκείνο όμως που θα πρέπει να προβληματίσει ακόμη περισσότερο είναι η σχετικά μεγάλη άγνοια για απλά προειδοποιητικά σήματα τα οποία τους επιδείχθηκαν από τους ερωτώντες στον πίνακα-αφίσα σημάτων (ασφαλείας, προειδοποίησης, υποχρέωσης και διάσωσης) του υπουργείου Εργασίας. Φυσικά είχε αφαιρεθεί η συνοδευτική επεξηγηματική πρόταση.

Έτσι, 25,8% απάντησαν λάθος για το σήμα που προειδοποιεί για τον κίνδυνο από την ηλεκτρική ενέργεια και 62,5% για τον κίνδυνο από τη ραδιενέργεια.

2) Το εργασιακό περιβάλλον και η γνώση του

Οι απαντήσεις των εργαζομένων δίνουν τη γενική εικόνα ότι η κατάσταση που επικρατεί είναι μη ικανοποιητική.

Οι απαντήσεις έχουν ως εξής:

- Ενώ μόνο το 2,8% δηλώνει ότι δεν γνωρίζει την ύπαρξη κινδύνων εργατικού ατυχήματος στο εργοστάσιο, το 17,2% δηλώνει ότι δεν παίρνουν τα κατάλληλα μέτρα για να προστατευθούν.
- Ιδιαίτερα για το βαθμό υγρασίας στους χώρους εργασίας, οι απαντήσεις αυτών που ερωτήθηκαν ήταν: 50,8% δεν γνωρίζουν να γίνεται τίποτα, 25,2% ότι δεν γίνεται τίποτα

και 13,8% ότι κάτι γίνεται με μέτρια αποτελέσματα. Μόνο το 10,3% δηλώνει ότι εφαρμόζονται σωστά μέτρα.

- Ανάλογες είναι οι απαντήσεις των εργαζομένων για τη θερμοκρασία, το θόρυβο, το φωτισμό, την αφαίρεση των καταλοίπων κατά τις εργασίες καθαρισμού στις δεξαμενές καυσίμων, τη χρησιμοποίηση υλικών επικίνδυνων για τους κραδασμούς, τις ιατρικές εξετάσεις κ.λπ.

3) Κάποιες προτάσεις των ίδιων των εργαζομένων

Εκτός από τα μέτρα που πρέπει να πάρει η εργοδοσία (επενδύσεις κ.λπ.), οι εργαζόμενοι κάνουν κάποιες προτάσεις που κυρίως αφορούν τους ίδιους. Και αυτές είναι:

- Για τους νέους εργαζομένους, σε ό,τι αφορά τις συνθήκες υγιεινής και ασφάλειας, προτείνουν η ενημέρωσή τους να γίνεται: 34,2% με υποχρεωτικό σεμινάριο, 21,3% από το σωματείο, 16% από το γιατρό εργασίας, 16% από τον τεχνικό ασφαλείας και 12,5% από τον εργοδότη.
- Για το ποιοι τρόποι ενημέρωσης θα τους βοηθούσαν καλύτερα, σχετικά με τις συνθήκες εργασίας προτείνουν η ενημέρωσή τους να γίνεται με: σεμινάρια (39,2%), εκπαίδευση (21,3%), μπροσούρες (13,3%), τηλεόραση (13,1%), συγκεντρώσεις (7,6%), εφημερίδες (3,8%) και ραδιόφωνο (1,7%).
- Αν συνδυαστούν αυτές οι προτάσεις με τις απαντήσεις-προτάσεις στην ερώτηση «Ποιοι φορείς θα πρέπει να συμμετέχουν στην ενημέρωση των εργαζομένων;» βγαίνει αβίαστα το συμπέρασμα ότι οι εργαζόμενοι στον κλάδο παραγωγής μεταφορικών μέσων θέλουν: ενημέρωση κυρίως με σεμινάρια ή εκπαίδευση από τη ΓΣΕΕ και μετά από το υπουργείο Εργασίας και τις Ομοσπονδίες.

Συμπεράσματα

Από την ανάλυση των στοιχείων που προηγήθηκε έγινε φανερό ότι ο Νόμος 1568/65 έδρασε σαν καταλύτης δημιουργώντας σωρεία δευτερογενών μηνυμάτων από μεριάς των διοικήσεων των συνδικαλιστικών οργάνων των εργαζομένων. Όλες αυτές οι ενέργειες είχαν, εκτός των άλλων, σαν σκοπό και την ευαισθητοποίηση των εργαζομένων για τα ζητήματα που αφορούν την ασφάλεια και υγιεινή στους χώρους δουλειάς. Ζητήματα που αντιμετωπίζουν άμεσα και καθημερινά μέσα στη διαδικασία εκχώρησης της εργατικής τους δύναμης και τα οποία προσδιορίζουν τη βιολογική και πνευματική τους ύπαρξη.

Συγχρόνως, όμως, η αρχική εκτίμηση για την υποδοχή από τους εργαζομένους αυτού του νόμου επιβεβαιώθηκε. Αυτός ο νόμος-πλαίσιο για την υγιεινή και ασφάλεια στην εργασία, τον οποίο οι εργαζόμενοι «περίμεναν» τρία τέταρτα του αιώνα, είχε την τύχη όλων όσα αποκτώνται χωρίς κόστος: δεν εκτιμήθηκε.

Απ' ό,τι έγινε φανερό στη διάρκεια αυτής της έρευνας, και μηνύματα υπήρξαν και «φωτεινές πυγολαμπίδες» δεν ήταν. Τα ποσοστά άγνοιας των εργαζομένων, όμως, συνεχίζουν να τονίζουν την αναποτελεσματικότητα αυτών των μηνυμάτων.

Άρα, δύο τινά μπορεί να συμβαίνουν, χωριστά ή και τα δύο μαζί: ή ο βαθμός πειστικότητας του μηνύματος δεν ήταν τέτοιος που να το κάνει ικανό να σπάσει τις όποιες επιφυλάξεις, αναστολές, αδιαφορία και άρνηση που είχαν οι εργαζόμενοι, ή η ροή του μηνύματος δεν ήταν η κατάλληλη. Η επικοινωνιακή ροή είναι ωφέλιμη όταν το μήνυμα φτάνει στο δέκτη για τον οποίο έχει παραχθεί, γίνεται κατανοητό και επιστρέφει στον πομπό της παραγωγής του, εμπλουτισμένο από τις αντιδράσεις –θετικές και αρνητικές– του δέκτη. Υφίσταται, δηλαδή, αυτό που οι επικοινωνιολόγοι αποκαλούν πληροφοριακή ανάδραση, χωρίς την οποία πραγματική επικοινωνία δεν υπάρχει (Fiske 1992, 41).

Αν κάποιος δεν λαμβάνει το μήνυμα, ας αλλαχτεί το μέσο. Αν λαμβάνει, όμως, κάποιο μήνυμα και δεν το κατανοεί, ας αλλαχτεί ο κώδικας επικοινωνίας. Μόνο αν το μήνυμα δεν «χαθεί» στο δρόμο και φτάσει κατανοητό στο δέκτη, υπάρχει η ελπίδα να πειστεί. Οι εργαζόμενοι με τις απαντήσεις τους στην έρευνα έδειξαν τον τρόπο με τον οποίο θέλουν να λαμβάνουν το μήνυμα. Εδώ πρέπει να τονιστεί όχι μόνο η μη απόρριψη των συνδικαλιστικών τους οργάνων αλλά και η κυρίαρχη επίκλησή τους. Παραμένοντας ένα άλλο μεγάλο ζητούμενο ο βαθμός μετάθεσης των ευθυνών τους που περιέχει αυτή η επίκληση. Η διεξαγωγή μιας παρόμοιας έρευνας στις ίδιες μονάδες παραγωγής, όπου θα συνεκτιμηθούν και όποιες θετικές ενέργειες έχουν εν τω μεταξύ συντελεστεί, ίσως αποτελεί το πρώτο βήμα μιας τέτοιας λειτουργίας.

Ας στείλει, λοιπόν, η ηγεσία του συνδικαλιστικού κινήματος το μήνυμα με τον τρόπο και τα μέσα που οι εργαζόμενοι δηλώνουν ότι θέλουν να το λάβουν. Η αναποτελεσματικότητα του μηνύματός της τότε ίσως εκλείψει, γιατί αν ο βαθμός πειστικότητάς του δεν είναι ζήτημα ουσίας, τότε είναι κυρίως ζήτημα τεχνικής και προσαρμογής.

Το ερώτημα μέχρι τότε προς την ηγεσία του συνδικαλιστικού κινήματος θα παραμένει. Αν δεν μπορείς να πείσεις τα μέλη σου, και μάλιστα για κάτι που έχει ζωτική σημασία γι' αυτά, πώς θα μπορέσεις να πείσεις ή και να μεταπείσεις τους άλλους (υπόλοιπη κοινή γνώμη) για πράγματα για τα οποία μπορεί να μην έχουν γνώση, να είναι αδιάφοροι ή ακόμα και αντίθετοι; Όπως θα παραμένει το ερώτημα και για τους ίδιους τους εργαζομένους, έστω και για το μερίδιο ευθύνης που τους αναλογεί.

Θεματικά πεδία προς διερεύνηση

1. Τέτοια θεματικά πεδία είναι τα πεδία που αφορούν κατηγορίες εργαζομένων κυρίως στον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας, όπως π.χ. οι ιδιωτικοί υπάλληλοι ή οι εργαζόμενοι στα εργοτάξια των μεγάλων δημόσιων έργων. Το τελευταίο προτείνεται και για έναν ακόμη λόγο. Γιατί ενώ στην παρούσα εργασία έγινε φανερό η προβολή της εργατικής είδησης όταν αυτή σχετίζεται με πολιτικά και κάποιες φορές οικονομικά συμφέροντα, το είδος της εργατικής είδησης που εξετάστηκε δεν ήταν πρόσφορο για τη διερεύνηση των επιπτώσεων τις οποίες έχει πάνω στην εργατική είδηση το φαινόμενο που όλοι ονομάζουν «διαπλεκόμενα συμφέροντα», αναφερόμενοι στα ΜΜΕ, και τα οποία συμφέροντα ποτέ δεν έχουν πρόσωπο. Φυσικό ή νομικό.

2. Οι τηλεοπτικές ειδήσεις, επειδή αποτελούν τη σημαντικότερη πηγή πληρο-

φόρησης για την πλειοψηφία, παρουσιάζουν στην κοινωνία μας την ημερήσια διάταξη κοινωνικών γεγονότων και θέτουν προτεραιότητες. Η διερεύνηση αυτού του θεματικού πεδίου θα δείξει τις ημερήσιες διατάξεις και προτεραιότητες που επικρατούν στη χώρα μας, αλλά και τις «συμβάσεις», αν υπάρχουν, πίσω από τις όποιες εργατικές ειδήσεις εμφανιστούν. Το ίδιο ίσως θα πρέπει να γίνει και στον τρόπο εμφάνισης της εργατικής είδησης από το ραδιόφωνο.

3. Η «τεχνική», η οποία θα καταστήσει πιο πειστικό το μήνυμα που η ηγεσία των εργαζομένων στέλνει κάθε φορά και η οποία συνδέεται με μια σειρά παραμέτρους. Π.χ. η σχέση της ηγεσίας –αλλά και ο εμπλουτισμός αυτής της σχέσης– με τους δημοσιογράφους που χειρίζονται την εργατική είδηση ή η βελτίωση των τρόπων μετάδοσης του μηνύματος –από τη λεκτική του συγκρότηση μέχρι την εικόνα του– που στέλνει όλη η ιεραρχία του εργατικού κινήματος.

4. Ζητήματα που άπτονται: α) της κλασικής αντίφασης ανάμεσα στο μεμονωμένο κεφάλαιο και στο συνολικό-κοινωνικό κεφάλαιο, β) της ικανότητας του ελληνικού εργατικού κινήματος, ως συνιστώσας της κοινωνίας, με τους αγώνες του «να υποχρεώσει το κεφάλαιο να υπολογίζει την υγεία και τη διάρκεια ζωής του εργάτη» (Μαρξ, 1996, τόμ. Α', 282-283), γ) του ρόλου της τότε ΕΟΚ και σημερινής Ευρωπαϊκής Ένωσης στη διαμόρφωση αντίληψης του ελληνικού κράτους και κεφαλαίου για τις συνθήκες δουλειάς και δ) της διερεύνησης τού κατά πόσο το ελληνικό κράτος είχε πολιτική συστηματικής υλοποίησης ελέγχων για την υγιεινή και ασφάλεια στην εργασία λόγω χώρου, μόνο ακροθιγώς έχουν τεθεί.

5. Τα πεδία που έχουν σχέση με το βαθμό αναποτελεσματικότητας του μηνύματος το οποίο η ηγεσία του εργατικού κινήματος στέλνει στα μέλη της αλλά και στην κοινωνία γενικότερα. Γι' αυτά τα θεματικά πεδία, όχι μόνο διερευνητικά αλλά κυρίως στο επίπεδο εφαρμογής, χρειάζεται πολιτική βούληση. Η τελευταία είναι ζήτημα του ίδιου του εργατικού κινήματος, όπου φυσικά οι ηγεσίες του, ελληνικές και ξένες, θα πρέπει να πρωτοστατήσουν. Τέτοια πεδία είναι:

- Οι νέες τεχνολογίες της επικοινωνίας.
- Η δυνατότητα απόκτησης από την ηγεσία του συνδικαλιστικού κινήματος δικών του μέσων ενημέρωσης. Σ' αυτήν τη διερεύνηση υπάρχει ήδη σημείο εκκίνησης και αυτό είναι η λειτουργία του ραδιοφωνικού σταθμού των εργαζομένων στην εταιρεία Αλουμίνιου Ελλάδος (ΠΕΣΙΝΕ), «ΡΑΔΙΟΕΝΩΣΗ». Υπέρ της δημιουργίας ραδιοφωνικών σταθμών περιφερειακής και τοπικής εμβέλειας από τους εργαζομένους τάχθηκε και ο Regis Debray σε τοποθέτησή του στο συμπόσιο του διεθνούς φεστιβάλ Πάτρας¹. Την περιφερειακή αποτελεσματικότητα του ραδιοφώνου έχει τονίσει και ο Marshall Mc Luhan (σελ. 371). Άλλωστε τι περισσότερο διαθέτει, εκτός από τη βούληση και τα οικονομικά, η

1. Το συμπόσιο είχε τίτλο *Ο πολιτισμός του λόγου μπροστά στη τρίτη χιλιετία*, 3-4 Ιουλίου 1998. Συμμετείχαν: Βασίλης Βασιλικός, Jerone Binde, Νάνος Βαλαωρίτης, Elíkiá M'Bouolo, Pierre Levy, M. Derrick de Kerckhove, Jean Paul Dolle, Λάκης Προγκίδης, Regis Debray.

Εκκλησία της Ελλάδος που χρόνια τώρα διατηρεί ραδιοφωνικούς και τηλεοπτικούς σταθμούς;

– Οι πρόσφατοι πόλεμοι στη Γιουγκοσλαβία και το Ιράκ επανεισάγουν μια από τις εκφάνσεις της παλιάς απραγματοποίητης «υποχρέωσης» του εργατικού κινήματος. Αυτής της υπεράσπισης των συμφερόντων των εργαζομένων σε παγκόσμιο επίπεδο. Και μαζί τους την υπεράσπιση των συμφερόντων της ανθρωπότητας. Αυτοί οι δυο πόλεμοι απέδειξαν –πρώτη φορά τόσο φανερά– τη χρήση των ΜΜΕ για την ποδηγέτηση της κοινής γνώμης, ιδιαίτερα στο εσωτερικό των ΗΠΑ. Μια χρήση των ΜΜΕ που ξεκινάει από τη διαπλοκή και το εμπάργκο στο Διαδίκτυο και φτάνει μέχρι την πολεμική λογοκρισία της είδησης αλλά και της υλικής και βιολογικής ύπαρξης των ίδιων των μέσων, καθώς και των ανθρώπων που χειρίζονται την είδηση. Ίσως είναι καιρός η εργατική είδηση να αποκτήσει τους δικούς της μηχανισμούς με προεξάρχοντες τους χειριστές της είδησης και τους φορείς τους με τη δημιουργία νέων μέσων μεγάλης εμβέλειας μαζί με εκείνα τα τμήματα της κοινωνίας που και τα οικονομικά μέσα μπορούν να προσφέρουν αλλά και στη νομιμοποιητική βάση του ρόλου τους μπορούν να στηριχθούν². Ενώ συγχρόνως, υιοθετώντας τη λογική του «ανταρτοπολέμου», να παρεμβαίνει τόσο στην πηγή διεκδικώντας πρωτογενές μερίδιο στο μήνυμα, όσο και στους λήπτες με σκοπό το σχολιασμό του μηνύματος που δέχονται· όσο δε αφορά ειδικά το Διαδίκτυο, μετατρέποντας τα μέλη του σε χάκερ να «απαλλοτριώνει» τη χρήση του. Ίσως τότε, εκτός των άλλων, και τα μέσα επικοινωνίας να δικαιολογήσουν το όνομά τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αλεξάτος, Γ. (1997), *Η εργατική τάξη στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ρωγμή.

Αντόρνο, Θ. (1989), *Σύντομη σύνοψη της πολιτιστικής βιομηχανίας*, Αθήνα, Αλεξάνδρεια.

Barthes, R. (1970), *Mythologies*, Paris, Seuil.

_____ (1972) *Κριτική και Αλήθεια*, Αθήνα, Καστανιώτης.

_____ (1983), *Φωτεινός Θάλαμος-Σημειώσεις για την Φωτογραφία*, Αθήνα, εκδ. Ράππα.

Caceres, B. (1981), *Allons au-devant de la Vie, La naissance du temps des oisirs en 1936*, Paris, Maspéro.

Γκινσέλ, Ζ. (1997), *Πόλεμοι στον κυβερνοχώρο-Μυστικές υπηρεσίες και Internet*, Αθήνα, Στάχυ.

Chomsky, N. (1994), *Ο έλεγχος των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας, τα θεματικά επιτεύγματα της προπαγάνδας*, Αθήνα, Κουλτούρα.

Γκράμοι, Α. (1988), *Αμερικανισμός και φορντισμός*, Αθήνα, Ασουνέχεια.

_____ (1985), *Τα εργοστασιακά συμβούλια και το κράτος της εργατικής τάξης*, Αθήνα, Στοχαστής.

2. Την τελευταία περίοδο της αμερικανοκίνητης χούντας, ο Γ. Πλυτάς, δήμαρχος Αθηναίων, ένας δημοκρατικός συντηρητικός πολιτικός, προσπαθούσε να δημιουργήσει έξω από τα ελληνικά χωρικά ύδατα έναν πλωτό ραδιοφωνικό σταθμό. Ίσως γιατί και ο ίδιος χρόνια πριν είχε διερωτηθεί: «Εξαπλώθηκε ποτέ κανένα μήνυμα δίχως κάποια δομή επικοινωνίας;» (Debray 1997, 206).

- Duclos, D. (1984), *La sante et le travail*, Paris, Decouverte.
- Δουκάκης, Ντ. (1988), *Εργασιακές σχέσεις, οικονομικοί θεσμοί*, Αθήνα, Οδυσσέας.
- Έκο, Ουμπέρτο (1988), *Η Σημειολογία στην καθημερινή ζωή*, Αθήνα - Θεσσαλονίκη, Μαλλιάρης - Παιδεία.
- Εντσεσμπέργκερ, Χ. (1981), *Για μια θεωρία των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας*, Αθήνα, Επίκουρος.
- Fiske, J. (1992), *Εισαγωγή στην επικοινωνία*, Αθήνα, Επικοινωνία και Κουλτούρα.
- Friedmann, G. (1984), *Πού τραβά η ανθρώπινη εργασία*; Αθήνα, Κάλβος.
- Κολιού, Ν. (1988), *Οι ρίζες του Εργατικού Κινήματος και ο «Εργάτης» του Βόλου*, Αθήνα, Οδυσσέας.
- Κομνηνού, Μ. - Λυριντζής, Χρ. (επιμ.), Μπένετ Τ., Στιούαρτ Χ., Γκάρμαν Ν., Ερευνητική Ομάδα Γλασκώβης, Σάμπα Φρ. κ.ά. (1989), *Κοινωνία, εξουσία και Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας*, Αθήνα, Παπαζήσης.
- Κουκουλές, Γ. (1984), *Ελληνικά Συνδικάτα: Οικονομική αυτοδυναμία και εξάρτηση, 1938 - 1984*, Αθήνα, Οδυσσέας.
- Κουκουλές, Γ. / Τζανετάκος Β. (1986), *Συνδικαλιστικό κίνημα 1981-1986*, Αθήνα, Οδυσσέας.
- Λαφάργκ, Π. (1981), *Το δικαίωμα στην τεμπελιά*, Αθήνα, Ελεύθερος Τύπος.
- Λεμπέσης, Ε. (1992), *Κοινωνιολογία του Τύπου*, Αθήνα, Αρσενίδη.
- Λιάσκος, Γ. (1992), *Η ιστορία του συνδικαλιστικού κινήματος των δημοσίων υπαλλήλων*, Αθήνα.
- Λιβιεράτος, Κ. / Φραγκούλης, Τ. (επιμ.): Κούλι, Παρκ, Λασγουέλ, Λίπμαν, Μπούρστιν κ.ά. (1991), *Το μήνυμα του Μέσου: Η έκρηξη της επικοινωνίας*, Αθήνα, Αλεξάνδρεια.
- Λούξεμπουργκ, Ρ. (1979), *Μαζική απεργία, Κόμμα, Συνδικάτα*, Αθήνα, Κοροντζής.
- Μακ Κουέλ, Ντ. (1997), *Εισαγωγή στη θεωρία της μαζικής επικοινωνίας*, Αθήνα, Καστανιώτης.
- Μακλουάν, Μ. (χ.χ.), *Οι προεκτάσεις του ανθρώπου*, Αθήνα, Κάλβος.
- Μαρξ, Κ. (1984), *Μισθωτή εργασία και κεφάλαιο*, Αθήνα, Θεμέλιο.
- _____ (1996), *Το κεφάλαιο, τόμοι τρεις*, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή.
- Μητρόπουλος, Α. (1993), *Εργασία και συνδικάτα στη μεταβιομηχανική κοινωνία*, Αθήνα, Λιβάνης.
- Montmollin, M. (1986), *L'ergonomie*, Paris, Decouverte.
- Μοσκόφ, Κ. (1988), *Εισαγωγικά στην ιστορία του κινήματος της εργατικής τάξης*, Αθήνα, Καστανιώτης.
- Μοσχονάς, Α. (1986), *Παραδοσιακά μικροαστικά στρώματα. Η περίπτωση της Ελλάδας*, Αθήνα, Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών.
- Μπεναρόγια, Α. (1975), *Η πρώτη σταδιοδρομία του ελληνικού προλεταριάτου*, Αθήνα, Ολκός.
- Προκόπ, Ντ. (1997), *Η δύναμη των μέσων και η επίδρασή τους στις μάζες*, Αθήνα, Λιβάνης.
- Rifkin, J. (1995), *Το τέλος της εργασίας και το μέλλον της*, Αθήνα, Α. Λιβάνης.
- Σεραφετινίδου, Μ. (1987), *Media: Κοινωνιολογία των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας*, Αθήνα, Gutenberg.
- Smyrnis, K. (1988), *Travail et travailleurs dans les entreprises de type artisanal et construction du sujet social*, Paris, Vincennes a Saint. Denis.
- Σμυρνής, Κ. (1991), «*Νομαρχιακές Επιτροπές Υγιεινής και Ασφάλειας της Εργασίας*», *Ενημερωτικό Δελτίο*, ΙΝ.Ε. ΓΣΕΕ, 10.
- _____ (2002), *Εργατική Είδηση και Εργαζόμενοι*, Αθήνα, Λιβάνης.
- Tahar, G. (1984), *La reduction de la duree du travail*, Paris, Decouverte.
- Τζέρβις, Τζ. (1970), *Εργάτης και νεύρωση*, Αθήνα, Στοχαστής.
- Χατζηβασιλείου, Ορ., *Συνδικαλισμός και κοινωνική αντίδραση*, Αθήνα, Οδυσσέας.

ΕΙΔΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

- Αλφαβητάριο Οδηγιών, *Ασφαλής χρήση των εργαλείων της δουλειάς μας*, 1992, Πάτρα, Τοπική Επιτροπή Αχαΐας.
- Ασφάλεια και Υγεία στις κατασκευές*, Αθήνα, 1996, Διεθνής Οργάνωση Εργασίας, Ελληνικό Ινστιτούτο Υγιεινής και Ασφάλειας της Εργασίας, *Ενημερωτικά Δελτία ΙΝ.Ε. ΓΣΕΕ*. τεύχη 6, 7, (1991) και 20 (1992).
- Ερευνητική Ομάδα Εργαστηρίου Στοιχείων Μηχανών Τμήματος Μηχανολόγων Πανεπιστημίου Πατρών, 1987, *Ασφάλεια των εργαζομένων στη βιομηχανία*, Πάτρα.
- Ζορμπά, Κ. (1997), *Η κατάρτιση στους τομείς της ασφάλειας και της υγείας στο χώρο εργασίας*, Αθήνα, ΕΛ.ΙΝ.Υ.Α.Ε.
- Κανονισμός Ασφαλούς Εργασίας*, Αθήνα, 1990, ΟΣΕ.
- Μπαρπαγιάννη, Ξ. - Τσαπόγα, Ψ. (2001), *Η Νομαρχιακή Επιτροπή Υγιεινής και Ασφάλειας των Εργαζομένων στο νομό Αχαΐας*, ΤΕΙ Πάτρας, Διπλωματική εργασία στο Τμήμα Λογιστικής.
- Μπράμη, Σπ. (1996), *Στατιστικές εργατικών ατυχημάτων στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικό Ινστιτούτο Υγιεινής και Ασφάλειας της Εργασίας.
- Νομοθετήματα Εναρμόνισης του Εθνικού μας δικαίου προς τις κοινοτικές Οδηγίες για την Υγιεινή και Ασφάλεια των Εργαζομένων*, Αθήνα, 1997, υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων.
- Σαραφόπουλος, Ν. (1986), *Προστασία, ασφάλεια και υγιεινή στην Εργασία*, Αθήνα, υπουργείο Εργασίας – Οδηγός Υγιεινής-Ασφάλειας στην Εργασία, οι νέες θεσμικές ρυθμίσεις, Πάτρα, Πανεπιστήμιο Πατρών– Πηγές πληροφόρησης για θέματα υγιεινής και ασφάλειας στην εργασία – ΕΟΚ, Ευρωπαϊκές χώρες και Ελλάδα, Πάτρα, Πανεπιστήμιο Πατρών.
- Συμβούλια εργαζομένων και, άλλες εργατικές διατάξεις*, Αθήνα, υπουργείο Εργασίας.
- Συμπόσιο για την Υγιεινή και Ασφάλεια στους τόπους δουλειάς*, Αθήνα, 1987, Εργατικό Υπαλληλικό Κέντρο Αθήνας.
- Συλλογή Νομολογίας για την υγιεινή και ασφάλεια της εργασίας*, Αθήνα, 1996, Ελληνικό Ινστιτούτο Υγιεινής και Ασφάλειας της Εργασίας.
- Σισσούρας, Α. - Καλοκαιρινός, Τ. - Καλομενίδης, Κ. - Καρόκης, Α. - Μητρόπουλος, Γ. (1997), *Η ταυτότητα υγείας της Πάτρας*, Πάτρα - «Υγιείς Πόλεις».
- Υγεία και ασφάλεια στην εργασία*, Αθήνα, 1987, υπουργείο Εργασίας.
- Υγιεινή και ασφάλεια των εργαζομένων σε ναυπηγικές εργασίες*, Αθήνα, 1990, υπουργείο Εργασίας.
- Υπόμνημα για την εκτίμηση των επαγγελματικών κινδύνων*, Αθήνα, 1996, Ευρωπαϊκή Επιτροπή.